

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

Ināra Voitkāne

Vēsturiski hronoloģiskais pārskats (kopsavilkuma tabulas)
Senās Divupes jeb Mezopotāmijas radītās kultūrvērtības

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”

pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”
aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”

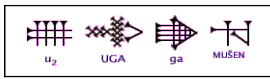
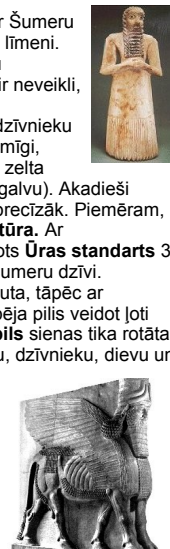

apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu kompetences paaugstināšana”

Latvijas Universitātes realizētā projekta

**„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003, LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga, 2010

Nozīmīgākie periodi	Pasaules uztvere	Rakstība un literatūra	Māksla un arhitektūra
<p>Divupes kultūra veidojas starp divām upēm – Tigras un Eifratas upēm. Mezopotāmija nozīmē starpupe jeb Divupe (no grieķu val. mēses – starp; potāmos – upe). Senāko civilizāciju Divupē radīja šumeri.</p> <p>Senās Divupes kultūra tiek sadalīta 4 periodos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Šumeru – Akadu periods – 4. g. t. beigās – 3. g. t. p. m. ē. ● Vecbabilonijas periods – 2. g. t. sākums p. m. ē. ● Asīrijas periods – 10. – 7. gs. p. m. ē. ● Jaunbabilonijas periods – 7.–6. gs. p. m. ē. <p>Divupes ģeogrāfiskā atrašanās vieta ir viegli pieejama ienaidniekiem, tādēļ tas atstājis iespaidu uz cilvēku raksturu un kultūras īpatnībām, tādām kā mainību, nestabilitāti un daudzveidību. To apliecina atstātie teksti, piemēram, poēma "Par nevainīgo cietēju"</p> <p><i>"Kas vakar bija dzīvs, šodien mirst. Kas vakar trīcēja, šodien ir priecīgs. Vienu mirkli viņš dzied un liksmo, Tas paiet – viņš rūgti raud."</i></p>	<p>Divupē valdīja daudzdievība - politeisms. Izveidoja dievu hierarhiju, kur katram dievam ir sava vieta lejupejošā kārtībā. Katram dievam bija skaitlis.</p> <p>Bija "tālie dievi", kuru funkcijas saistās ar pasaules radīšanu un "tuvie dievi", kas nav tik vareni kā "tālie dievi", tie palīdz un ietekmē cilvēka dzīvi, tāpēc nozīmīgāki.</p> <p>Tālie dievi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Anu – debesu dievs ar kārtas skaitli 60. Anu dievs bija "Tālais dievs" jeb "atpūtas dievs", kas nepiedalās pasaules norisēs. ● Enlīks – vidutājs starp debesīm un zemi (Kungs zibens). Viņa skaitlis bija 50. Enlīks bija galvenais pielūgsmes objekts. Vēlāk viņu nomainīja dievs Marduks. ● Enki – zemes radītājs. Viņa skaitlis bija 40. Enki ir radījis cilvēku. ● Ištara (Inanna) – pasaules radītāja, kas glāba un pestīja cilvēkus. Skaitlis bija 10. Skaitījās pie "Tuvie dieviem". <p>Tuvie dievi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Šamašs – saules dievs. ● Sins – mēness dievs. ● Nergals – mēra dievs. 	<p>Rakstība</p> <p>Pēc arheologu liecībām rakstība ir radusies ap 3500. g. p. m. ē. Divupē, bet 500 gadus vēlāk - senajā Ēģiptē. Šo rakstību sauc par ķīļu rakstu. Sākotnēji tas bija attēlu raksts, bet vēlāk burti sāka apzīmēt skaņas. Divupē nebija papīra, tāpēc viņi rakstīja uz mitra māla ar rakstāmo irbuli. Ķīļu raksts nozīmē "ķīļveidīgs".</p> <p>Ķīļu rakstu atšifrēja 1840. g. britu virsnieks Henrijs Raulinsons. Par atslēgu nodereja uzrakstī uz Behistunas klints.</p> <p>Ķīlraksts</p> <p>Feniķieši pirmie izgudroja rakstību, kuras pamatā ir senais alfabēts. Tam atbilst arī mūsdienu rakstības princips. Lietojam fonemātisko rakstības (skaņu rakstība) veidu, kura pamati aizgūti no feniķiešiem.</p> <p>Ideogramma – rakstu zīme, kas izteic nevis valodas skaņas, bet veselu jēdzienu.</p> <p>Piktogrāfiskais rakstības veids – bilžu raksts. Visvecākais. Zīmējumi un situācijas sniedz informāciju. Lasāms jebkurā valodā.</p> <p>Ideogrāfiskais rakstības veids – vārdu un ideju rakstība. Tapis no piktogrāfijām, tām shematizējoties. Jau atspoguļo dažas gramatiskas formas. Lasāms jebkurā valodā.</p> <p>Fonogrāfiskais rakstības veids – skaņu rakstība. Jaunākais rakstības attīstības posms. Aizsācēji – feniķieši. To var ērti piemērot jebkurai valodai. Tam atbilst arī mūsdienu rakstības princips.</p>	<p>Māksla</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Arheoloģiskie izrakumi liecina par Šumeru amatnieku augsto māksliniecisko līmeni. Interesanti ir dzīvnieku un cilvēku atveidojumi. Cilvēka atveidojumi ir neveikli, stūraini, nemākulīgi. Piemēram, dievlūdzeju figūriņas. Turpretī dzīvnieku atveidojumi ir ļoti plastiski, izteiksmīgi, reālistiski. Piemēram, Ūras vērsa zelta galva (Arfas rezonators ar vērsa galvu). Akadieši cilvēkus sāka attēlot anatomiski precīzāk. Piemēram, Laģaša valdnieka Gudea skulptūra. Ar māksliniecisko meistarību ir veidots Ūras standarts 3. g. t. p. m. ē., kas ļauj spriest par šumeru dzīvi. ● Asīrieši pazīstami kā kareivīga tauta, tāpēc ar karagājieniem laupījumiem bija iespēja pilis veidot ļoti greznas. Valdnieka Sargona II pils sienas tika rotātas ar paša valdnieka, viņa pavadoņu, dzīvnieku, dievu un medību ainām. Ļoti izteiksmīgi bija vārtu sargi – milzīgi 4 metru garumā fantastiskas būtnes ar ērgļa spārnēm, vērsa ķermeni un cilvēka galvu. Mākslinieciski asprātīgs bija risinājums par kustības atveidojumu. Būtnei bija attēlota piektā kāja, kas radīja kustības iespaidu. ● Jaunbabilonijas periodā grezna pils bija Valdniekam Nebukadnecaram. Nozīmīgākais mākslas darbs ir Ištara vārti kopā ar mūri, kas bija rotāti ar reljefiem – 500 lauvas, pūķi (Marduks simbols), citu dzīvnieku atveidojumi. Tie bija pils sargi.
<p>Izgudrojumi</p>	<p>Dievu izskats – labie dievi bija līdzīgi putniem un vērsiem, bet ļaunie dievi – plēsīgiem dzīvniekiem. Bieži dievi tika attēloti ar zvēra ķermeni, putna spārnēm un cilvēka vai putna galvu.</p>	<p>Literatūra</p> <p>Šumeri ir radījuši pirmo literatūras vēsturē zināmo eposu – "Epos par Gilgamešu". Mutvārdos epos radies ap 23. – 22. gs. p. m. ē., bet pierakstīts 19. – 18. gs. p. m. ē..</p>	<p>Arhitektūra</p> <p>Visas celtnes tika būvētas no māla ķieģeļiem, jo nebija kokmateriālu. Celtniecībā izmantoja arī akmeni. Visiespaidīgākā celtnē bija zikurāts. Zikurāts bija sakrālā celtnē Mezopotāmijā. Pakāpveida tornis no neapdedzinātajiem ķieģeļiem, parasti 3, 5 vai 7 pakāpes. Zikurātam augšā bija templis - dievu mājoklis. Zikurātu krāsoja, sākot no apakšas: melnā – pazeme; sarkanā – zeme; baltā un zilā – debesis. Pats templis bija no zilām glazētām keramikas plāksnītēm. Četras mālas simbolizē četras debess puses. Slavenākie zikurāti:</p>
<p>Izglītība</p> <p>Divupē pastāvēja skolas, kurās mācījās augstmaņu, tirgotāju un amatnieku bērni. Mācīja priesteri vai rakstveži.</p> <p>Medicīna</p> <p>Šumeriem bija plašas zināšanas slimību ārstēšanā, zināšanas zāļu izgatavošanā. Babiloniešu ārsti veica ķirurģiskās operācijas. Ārstniecība bieži bija saistīta ar zīlēšanu, burvestību.</p> <p>Astronomija</p> <p>Pazīna 7 planētas, spēja prognozēt Saules un Mēness aptumsumus. Izveidoja mēness kalendāru.</p> <p>Matemātika</p> <p>Šumeru matemātikas pamatā bija skaitlis 60, šis iedalījums ir daļēji saglabājies līdz mūsdienām. Mēs pulksteņa ciparnīcu dalām 12 stundās, stundu - 60 minūtēs, minūti - 60 sekundēs.</p> <p>Izgudrojumi - ritenis un buras, kalendārs, metalurģija.</p> <p>Likumdošana. Vecbabilonijas valdnieks Hammurapi (valdīšanas laiks 1792. – 1750. g. p. m. ē.) ir slavens ar savu likumu kodeksu. Tas ir 2 metrus augsta stēla ar akmeņi iecirstu likuma kodeksu. Stēlas augšdaļā ir cilnis, uz kura ir attēlots valdnieks Hammurapi un dievs Marduks (daudzi zinātnieki min dievu Šamašu), kas nodod valdniekam varas simbolu – likumu. Pazīstamākais no šiem likumiem ir <i>"acs pret aci, zobu pret zobu"</i>.</p>	<p>Dievu mājoklis bija templis – zikurāts. Starpnieks starp dieviem un cilvēkiem bija priesteris.</p> <p>Divupiešu izpratnē cilvēks ir dievu kalps Cilvēks ir radīts no dubļiem un ļaunā Kingu asinīm. Cilvēks ir radīts šai pasaulei, nevis mūžībai. Cilvēka liktenis pēc nāves ir šausmīgs – jāēd samazgas un jāvārtās putekļos.</p> <p>Tammuzi jeb Dumuzi kults - upurēšanas svētki, kas palīdz savienoties ar atdzimušo dievu Dumuzi. Upurējot dzīvniekus – jēru, ziedotājs savienojas ar dievu nāves brīdī un nokļūst pazemē, un augšāmcēlās debesīs. Cilvēks simboliskā veidā kļuvis it kā viens vesels ar Dumuzi.</p> 	<p>Eposa saturs: <i>Eposā tiek stāstīts par Gilgamešu, kas ar slavas alkām nomocījās pavalstniekus un dievus. Tie nolemj sūtīt Gilgamešam līdzvērtīgu pretinieku Enkidu. Tomēr divkauja beidzas nevis ar viena bojā eju, bet gan abu varoņu draudzību. Kopā abi varoņi dodas pasaulē un veic dažus varoņdarbus. Kad mīlas dieviete Ištara piedāvā Gilgamešam savu mīlestību, varonis to noraida. Dieviete atbēdībā uzsūta nāvi Enkidu. Gilgamešs ir dziļi satriekts par drauga nāvi. Gilgamešs dodas meklēt nemirstību. Utnapišti, vienīgais cilvēks, kuram dievi dāvājuši nemirstību, Gilgameša bēdu un lūgšanu aizkustināts, atklāj noslēpumu, ka okeāna dzelmē aug mūžīgās jaunības zieds. Gilgamešs nolaižas okeāna dziļumos, iegūst ziedu un nolemj to aiznest uz Urūku un paēdināt visu tautu. Taču tas neizdodas, jo ziedu nozog čūska. Tomēr Gilgameša klejotājumi nav bijuši veltīgi. Mājās atgriežas nevis egoistiskais valdnieks, bet cilvēks, kurš sācis domāt par citiem, kurš spējīgs upurēties citu labā, vīrs, kas gudrību apguvis un visu sapratis. Epos beidzas ar to, ka Gilgamešs apbrīno savas pilsētas mūrus.</i></p> <p>Galvenās problēmas, kas risinās eposā:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Valdnieka un tautas attiecsmju problēma. Valdnieka sūtība. ● Draudzība un tās spēks, spēja ziedoties (Gilgamešs, Enkidu). ● Mīlestības un atbēdības problēma (Ištara). ● Cilvēka personību (Gilgameša) pārveidojošie faktori. 	<p>● Ūras zikurāts 2100. g. p. m. ē. Celts par godu dievam Nannam. Apmēram 60 metru augsts.</p> <p>● Babilonijas templis. Celts par godu dievam Mardukam. Apmēram 90 metru augsts.</p> <p>Viens no septiņiem pasaules brīnumiem tika radīts Divupē. Tas ir Semiramīdas gaisa dārzi. To uzcēla Jaunbabilonijas valdnieks Nebukadnecars savai sievai Amitijai, kas skuma pēc savas dzimtenes.</p>